

*Intensive land allocation led to the fact that almost all colonization land funds of Ukraine in 1927 were involved. Beginning in 1928, the resettlement of the "Excess" of the German agricultural population from the Ukrainian SSR was the largest in Union colonization funds.*

*The Government of the Republic adopted a 10-year plan for the settlement of the German peasantry in the All-Union colonization fund (until 1937). In accordance with this document, it was planned to relocate 19,000 Germans from the Volyn region to the Union funds.*

**Key words:** agrarian overpopulation, landlessness, resettlement, German peasants, Volyn, republican and All-Union colonization funds.

#### REFERENCES:

1. Hutsalo L.V. Natsionalne raionuvannia na Volyni u 1920 – 1930-kh rokakh (na prykladi polskoho ta nimetskoho naselennia // Naukovi zapysky. Serii: Istorychni nauky. Vyp. 22. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2015. S. 51-56.
2. Hutsalo L.V. Do istorii nimetskoho Pulynskoho raionu na Volyni (kinets 1920-kh rr. – 1935 r.) // Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia. 2008. №11 (129). S. 73-77.
3. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. r.-126. Op 1. Spr. 156. 402 Ark.
4. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. r.-126. Op 1. Spr. 203. 555 ark.
5. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. r.-326. Op. 1. Spr. 268. 25 Ark..)
6. Denysiuk A.V. Pereselennia selian z perenaselenykh rehioniv Ukrainy do Sybiru u 20-kh rr. XX st. // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni M. Kotsiubynskoho. Vyp.12. Serii: Istoriia. Vinnytsia, 2007. S. 52 -57.
7. Nimtsi v Ukraini. 20 – 30-ti rr. XX stolittia. Zbirnyk dokumentiv derzhavnykh arkhiviv Ukrainy / Uporiad. L.V. Yakovleva, B.V. Chyrko, S.P. Pyshko. K., 1994. 244 s.
8. Rozovyk D.F., Rozovyk O.D. Pereselenskyi rukh v Ukraini: druha polovyna KhVI st. – 1930-ti roky. Vinnytsia : Nilan-LTD, 2013. 406 s.
9. TsDAVO Ukrainy. F. 413. Op. 1. Spr. 4. Ark. 38.
10. Chyrko B.V. Natsionalni menshyny v Ukraini (20-30 roky XX stolittia). Kyiv : Asotsiatsiia «Ukraino», 1995. 215 s.

Статтю подано до редколегії 19.03.2019 р.

УДК. 94(477)«19»: 304.4.728.4

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-28-35-40>

**Богдан Романюк**

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,  
здобувач (Україна)

#### **Сільські клуби в соціальній структурі колгоспного селянства України в другій половині 1940-х – першій половині 1950-х рр.**

**Анотація.** *Стаття присвячена розкриттю особливостей становлення сільських клубів України в соціальній структурі колгоспного селянства перших післявоєнних років. Увага акцентується на проблемних для українського селянства перших післявоєнних років, зокрема на проблемних для українського сільського соціуму сферах повсякденного життя пов'язаного з роботою сільських клубних установ другої половини 1940-х першої половини 1950- рр.*

**Ключові слова:** село, культура, дозвілля, клуб, селянство, колгосп, мережа, держава, масовість, заклад.

У сучасних умовах, коли культура, а особливо на селі, переживає не найкращі часи, ми все частіше повертаємось до тих сторінок нашої історії, які у цьому контексті заслуговують на найбільшу увагу. Саме до таких, на нашу думку, належать різноманітні аспекти соціально-культурного процесу в українському колгоспному селі перших повоєнних років. Виходячи з цього, можна констатувати, що вказана проблема є досить актуальною і представляє собою значний науковий інтерес.

Історіографічну базу роботи складають, по-перше, праці узагальнюючого характеру, де поданий аналіз соціально-культурних основ життя українського селянства. Велике значення має фундаментальне, ґрунтовне видання «Історія українського селянства» [1], а також «Історія Української РСР» [2]. Корисним для розуміння досліджуваної проблеми є праці І.Рибак [7], Т.Терещенка [9], В.Ревенко [6], І.Романюка [8], В.Мічуди [5] та інших дослідників.

Основою даного дослідження стали матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України).

Метою статі є аналіз становища сільських клубних установ в другій половині 40-х - середині 50-х рр. XX ст.

У повоєнні роки центром усього культурного життя на селі були сільські і клуби. Війна та нацистська окупація принесли культурно-просвітницьким установам у сільській місцевості великі руйнування та збитки.

Відбудова мережі сільських клубів була одним із основних завдань культурного будівництва на селі, оскільки держава справедливо розглядала установи культури, як могутній засіб політичного та ідеологічного впливу на маси.

Уже в березні 1943 р. ЦК ВКП(б) ухвалив постанову «Про розгортання мережі культосвітніх закладів у визволених від нацистів містах і селах», якою місцеві партійні та радянські органи зобов'язалися якомога швидше відновити клуби, бібліотеки, хат-читальні [4, с.12; 3, с. 123; 9, с.173].

Станом на 1 липня 1944 р. у звільнених областях республіки відновлено роботу 120 зі 172 наявних до війни районних і сільських будинків культури, 399 із 424 районних клубів, 3914 із 6762 сільських клубів, 1543 із 4.097 колгоспних клубів, 4580 хат-читалень 1884 із 9197 червоних кутків [3, с.173].

До кінця війни в республіці відновили роботу 19 тис.; закладів культури, що становило 75% їх довоєнної кількості [2, с.434]. Але ці, на перший погляд, обнадійливі показники не виявляли, на жаль, низки проблем і труднощів у функціонуванні закладів культури на селі. Більшість сільських клубів через слабку матеріальну базу, нестачу спеціалістів не могли розгорнути клубну роботу й значилися лише на папері.

В червні 1946 р. союзний Комітет у справах культурно-просвітницьких установ затвердив «Положення про державний сільський клуб», яким мали керуватися місцеві організації України у своїй роботі.

Матеріальна база клубів відновлювалася і розвивалася в основному завдяки мізерним коштам сільських рад, фондів колгоспів. Статутом сільськогосподарської артілі передбачалося відрахування коштів від грошових прибутків на культурні потреби, серед яких і будівництво клубів. Однак розміри відрахувань від грошових прибутків на культурні потреби статутом не був установлений [16, арк.4]. Водночас у 1947 році на культурні потреби було відраховано колгоспами у Київській області 11,2 млн. крб. (2,7% від загального грошового прибутку), у Полтавській області 9,5 млн. крб. (2,6%), у Кіровоградській області 5,2 млн. крб.(3%), у Дніпропетровській - 6,1 млн. крб. (2,5%) [16, арк.2]. Цієї допомоги колгоспів клубним установам було недостатньо, у наслідок чого клуби були погано обладнані, не ремонтувалися, не забезпечувалися паливом та гасом для освітлення [9, с.176].

Незабезпеченість клубів приміщеннями, концертними залами і кімнатами для проведення гурткової роботи зустрічалися в багатьох селах України.

У Харківській області із 615 сільських клубів 89 (або 14,5 %) не мали приміщень. 518 сільських клубів мали концертні зали, з них 203 клуби мали концертні зали з кількістю до 100 місць кожний. Для проведення гурткової роботи не мали кімнат 403 клуби [10, арк.27].

Значну кількість сільських клубів Сумської області було розміщено в малоприспособованих приміщеннях, які складалися з одного залу, без кімнат для проведення гурткової роботи. Так, із 579 сільських клубів 281 не мали кімнати для роботи гуртків [10, арк.30].

У деяких селах і колгоспах мали місце факти використання культурно-просвітницьких установ не за призначенням: у клубах зберігали збіжжя [6, с.117], переробляли під бавовносушарки, стайні, гуртожитки для солдатів та ін.

Успіх роботи культурно-освітніх установ значною мірою залежав від умілої розстановки й добору кадрів, їх фахової підготовки. Сподівання на те, що внаслідок демобілізації з червоної армії до сільських культурно-освітніх закладів прийде необхідна кількість фахівців не виправдалися. Як і раніше, якісний склад працівників, сільських культурно-освітніх закладів залишався незадовільним. Так, у 1947 р., серед завідувачів сільськими клубами вищу освіту мали 0,4% працівників, середню - 0,3%, семирічну - 61,3 %, початкову - 22,4%. Більше половини мали стаж роботи рік і лише 4% понад 5 років. Такий стан з кадровим забезпеченням пояснювався перед усім великою плінністю кадрів, що було зумовлено низькою заробітною платою та поганими житлово - побутовими умовами працівників культурно-просвітницьких закладів, байдужим ставленням у багатьох районах владних структур до проблем і потреб клубної роботи.

Вимушеним заходом стало залучення до роботи в клубних установах за сумісництвом учителів сільських шкіл. Ці заходи сприяли деякій стабілізації кадрів, але остаточно не усували їхньої плінності, а в багатьох районах вона залишилася високою.

Суттєво не покращилася кадрова ситуація з сільськими клубними працівниками й у кінці 1940-х рр.

Влада проявляла деяку турботу про відбудову і розширення мережі культурно-освітніх установ, але це відбувалося не завжди. Комітет культурно-просвітницьких закладів при Радів Міністрів УРСР сповістив, що на будівництво сільських і колгоспних клубів кошти з держбюджету не передбачаються [15, арк.48]. Відбудова і будівництво клубів повинно було проводитися за рахунок колгоспів і методом народного будівництва. Залишковий принцип фінансування закладів культури призводив до того, що в селах не вистачало найнеобхіднішого: кіноустановок, книг, журналів, радіоприймачів.

Майже всі клубні заклади відчували гостру нестачу меблів. У більшості з них були дерев'яні лавки, які розставлялися під час глядацьких заходів, а потім прибиралися, щоб звільнити місце для проведення танців. У частині сільських і колгоспних клубів замість пересувних лавок, були влаштовані стовпчики, укопані в землю, на які накладалися дошки [14, арк.30-31; 9, с. 180].

Не відповідали високому слову «культура» зовнішній вигляд і внутрішній інтер'єр клубів. Зовні клуби мали зовсім непривабливий вигляд: брудні, з напівзруйнованими дахами, з відбитими вуглами, потрісканими стінами та стелею, деякі навіть з закладеними каменем вікнами. Навколо клубів були відсутні зелені насадження. У середині більшість клубів потребували капітального ремонту, були відсутні підлога, стелі.

Приміщення були не придатними в багатьох сільських клубах. Вони не відповідали санітарно - гігієнічним нормам, а також вимогам щодо організації різноманітних форм клубної роботи.

У 1940-ві - першій половині 1950-х років не вдалося радикально вирішити проблему опалення сільських закладів культури у зимовий період.

Життя змушувало кожне господарство самостійно вирішувати питання культури на селі. Відтак набирали поширення клубні установи, що належали окремим колгоспам. Вони також здебільшого самостійно здійснювали їх будівництво.

Кардинально вирішувати такі питання колгоспи не мали змоги. Так, у 1950 р. було побудовано всього 193 приміщення сільських клубів із 1667 запланованих, причому більшість з них були перехідними із 1949 року [11, арк.25].

Рада Міністрів республіки для усунення такого загрозливого становища прийняла в січні 1950 р. постанову «Про стан і заходи поліпшення клубних приміщень у сільській місцевості» [11, арк.14]. Однак становище залишалося катастрофічним.

У виступі тодішнього міністра культури Р. Бабійчука на республіканській нараді працівників сільських клубів у липні 1956 р. було сказано: «Сільські клуби будуватимуться тільки за рахунок колгоспів. Інтереси держави не дають можливості взяти на кошти державні сільські клуби... Ми повинні зразу поширити свою діяльність в справі будівництва клубів за рахунок колгоспів та, де є можливість, а де можливостей немає, там ми, на жаль, сільських клубів не будуватимемо, бо держава не має можливостей витратити такі кошти» [8, с.162].

Колгоспи України в 1954 р. побудували за свої кошти 454 клуби, а більше 600 приміщень ще перебували в стадії будівництва. Слід зазначити, що особливо повільно здійснювалось будівництво клубів у західних областях України, хоча у 1954 р. там за рахунок колгоспів було побудовано 109 приміщень і 139 ще будувалось [12, арк.4].

Загалом же мережа колгоспних закладів культури в Україні у 1954р. зменшилась порівняно з 1953 р. на 1018 одиниць, а кількість державних культосвітніх закладів відповідно зросла на 817 одиниць. Це пояснювалось ще й тим, що частина приміщень колгоспних клубів була передана для відкриття в них державних сільських закладів культури, частина колгоспних клубів була перетворена на червоні кутики при господарствах [12, арк.1-2].

Укрупнення колгоспів на початку 50-х рр. призвело до значного погіршення стану культурно - освітньої роботи на селі. Переведення сіл до розряду «бригадних» спричинило зменшення кількості закладів культури, погіршення якості їх роботи. Якщо на початку 1950 р. в Україні нараховувалось 12 340 колгоспних клубів ( без Кримської області), то станом на перше півріччя 1955р. їх залишилось 7 146, включаючи Крим. Зокрема, у Вінницькій області до укрупнення колгоспів було 275 колгоспних клубів, а після залишилось 263, у Харківській, відповідно – 1108 і 501, у Запорізькій – 1113 351 [12, арк.2].

Міністерство культури УРСР вживало деяких заходів з відбудови і недопущення зменшення кількості колгоспних клубів, однак залишковий принцип фінансування соціально-культурних об'єктів на селі піддавався критиці на всіх рівнях, однак він зберігав силу завжди.

Діючи в Українській РСР клуби, як зазначалося, гостро потребували приміщень. На середину 50-х рр. у республіці налічувалось 1279 державних клубних закладів, які не мали своїх власних приміщень, 1122 не мали залів для глядачів і 8932 - кімнат для гурткової роботи [13, арк.22].

З плином часу становище із забезпеченням закладів культури приміщеннями ще більше загострилось. Будівництво нових приміщень для установ культури здійснювалось дуже повільно. Більшість клубів мали лише глядацький зал та сцену і були взагалі відсутні кімнати для гурткової роботи, художньої самодіяльності тощо.

Слід зазначити, ряд населених пунктів України взагалі не мали клубних установ. Так, у Волинській області на середину 50-х рр. в 49 населених пунктах не було клубних установ. У Ворошиловградській області нараховувалось 70 населених пунктів, де були відсутні будь-які культосвітні заклади. У Кримській області 125 населених пунктів зовсім не мали клубів, а в 290 клубах із 298 не існувало залу для глядачів [13, арк.34]. А в Херсонській області в середині 50-х рр. залишилось 282 колгоспних клуби, у той час коли у 1949 році їх налічувалось 761 [13, арк.37].

Клуби часто закривалися у зв'язку із сільськогосподарськими роботами. Клуб села Щітки Вінницької області майже завжди був закритий, і тільки іноді відкривалася бібліотека для видачі книг. Секретар первинної партійної організації Плюта замість того, щоб активно втручатися в роботу клубу, по суті сприяв такому стану, систематично використовуючи завідуючого клубом Зеленка на польових роботах. А голова колгоспу зайняв під свою квартиру 3 кімнати в клубі. У селі Писарівка цього району також робота клубу часто призупинилася, оскільки завідуючого клубом направили працювати комбайнером [5, с.104].

Мешканці села Селище Шепетівського району Кам'янець-Подільської області скаржились, що голова колгоспу П.Денисюк, не зважаючи на те, що райвиконком виділив 10 тис. крб. на ремонт клубу, поставив у клубі телят. У республіці існували й села, де клубів зовсім не було і люди змушені були проводити дозвілля у пристосованих приміщеннях комор і конюшень [8, с.166].

Суттєвим недоліком, який знижував ефективність клубної роботи була її епізодичність і нерегулярність. У багатьох областях України сільські клуби часто були закриті, і тоді культурне життя на селі завмирало. Успішна робота у багатьох випадках залежала від зацікавленості самих культосвітніх працівників. Але кваліфікаційний рівень сільських культпрацівників загалом залишався низьким. Багато довоєнних спеціалістів клубної справи не повернулись з фронту. Їх заміна не завжди була рівноцінною з точки зору професійної підготовки. У 1952 р. середню освіту мали лише 17,8% завідуючих сільськими клубами, решта – неповну середню і початкову. Через низьку заробітну плату щорічно змінювалось до 43% завідуючих сільськими та колгоспними клубами [7, с. 170].

Виступаючи на нараді при Міністерстві культури УРСР у грудні 1953р., представник Дніпропетровської області В.Ткаченко так охарактеризував сільські культосвітні кадри: «У нас в селі надзвичайно слабкі працівники, малокультурні, неграмотні, а ми ж повинні бути носіями культури».

Загалом, небагатьом господарствам вдалося досягти успіхів у здійсненні культурних програм на селі. В основному клуби вели самостійне життя, ізольоване і від того господарства, за яким рахувались, і від тих мешканців, яких повинні були «виховувати», навчати, розважати.

#### **ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:**

1. Історія українського селянства: Нариси В 2т./ НАН України; Інститут історії України / В.А.Смолій (відп.ред.). Київ: Наукова думка, 2006. Т.2. 652 с.
2. Історія Української РСР. У 8-ми Т., 10 книгах Т.7. Київ: Наукова думка, 1977. 536 с.
3. Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941-1950.: Збірник документів і матеріалів / Уп. А.І.Бичкова. Київ: Наукова думка, 1989. 572 с.
4. Манаенков А. Культурное строительство в послевоенной деревне 1946-1950 гг. Москва: Знание, 1991. 64 с.
5. Мічуда В. Побут і дозвілля сільського населення України в повоєнний період (1945-1953 рр.): дис....канд. істор. наук: 07.00.01. Переслав-Хмельницький, 2009. 235 с.
6. Ревенко В. Побут та дозвілля сільського населення Південної України в повоєнний період (1945-1955 рр.): дис....канд. істор. наук: 07.00.01. Миколаїв, 2013. 250с.
7. Рибак І. Соціально-побутова інфраструктура українського села 1921-1991 рр. Кам'янець-Подільський : Абетка, 200. 304 с.
8. Романюк І.М. Українське село в 50-ті – першій половині 60-х рр. ХХ століття. Вінниця: Книга-Вега, 2005. 256 с.
9. Терещенко Т. Соціально-побутова сфера села центральних областей України в період відбудови (1943-1950 рр.): дис....канд. істор. наук: 07.00.01 Черкаси, 2007. 249 с.

10. ЦДАВО України. Ф.2. Оп.8. Спр.7121. 68 арк.  
11. ЦДАВО України. Ф.2. Оп.8. Спр.2045. 179 арк.  
12. ЦДАВО України. Ф.5116. Оп.8. Спр.34. 24 арк.  
13. ЦДАВО України. Ф.5116. Оп.8. Спр.66. 60 арк.  
14. ЦДАВО України. Ф.1. Оп.30. Спр.1674. 64 арк.  
15. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.30. Спр.2656. 272 арк.  
16. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.80. Спр.784. 28 арк.

**Богдан Романюк**

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова,  
соискатель (Украина)

**Сельские клубы в социальной структуре колхозного крестьянства Украины  
во второй половине 1940-х - первой половине 1950-х гг.**

**Аннотация.** *Статья посвящена раскрытию особенностей состояния сельских клубов Украины в социальной структуре колхозного крестьянства первых послевоенных лет. Внимание акцентируется на проблемных для украинского крестьянства первых послевоенных лет, в том числе на проблемных для украинского сельского социума сферах повседневной жизни связанного с работой сельских клубных учреждений второй половины 1940-х первой половины 1950 гг.*

**Ключевые слова:** *деревня, культура, досуг, клуб, крестьянство, колхоз, сеть, государство, массовость, заведение.*

**ABSTRACT**

**Bogdan Romaniuk**

National Pedagogical University named after MP Drahomanov,  
applicant (Ukraine)

**Rural clubs in the social structure of the collective farm peasants of Ukraine  
in the second half of 1940s-first half of 1950s.**

*The article is devoted to the disclosure of the peculiarities of the situation of rural clubs of Ukraine in the social structure of the collective farm peasantry during the first postwar years. Attention is focused on problems for the Ukrainian peasantry of the first post-war years. Attention is focused on the areas of daily life associated with the work of rural club establishments of the second half of the 1940s, the first half of 1950, that are problematic for Ukrainian rural society. It has been shown that the rehabilitation of the network of rural collective-farm clubs was one of the main tasks of cultural construction in the countryside. It is noted that the material base of kolkhoz clubs was restored and developed mainly due to the scanty funds of village councils, funds and collective farms. The personnel and professional training of employees of cultural and educational institutions is analyzed. It was proved that the consolidation of collective farms in the early 1950's led to a deterioration of the state of socio-cultural work in the countryside. A significant disadvantage, which reduced the effectiveness of club work was its episodicity and irregularity. In general, few kolkhozes managed to succeed in implementing cultural programs in the countryside.*

**Key words:** *village, culture, leisure, club, peasantry, collective farm, network, state, mass, institution.*

**REFERENCES:**

1. Istoriya ukrainskogo krestyanstva: Ocherki V 2t. / NAN Ukrainy; Institut istorii Ukrainy / V.A.Smoliy (vidp.red.). Kiev: Naukova dumka, 2006. T.2. 652 s.
2. Istoriya Ukrainskoy SSR. V 8-mi T., 10 knigakh T.7. Kiev: Naukova dumka, 1977. 536 s.
3. Kulturnoe stroitelstvo v Ukrainskoy SSR, iyun 1941-1950 .: Sbornik dokumentov i materialov / up. A.I.Bichkova. Kiev: Naukova dumka, 1989. 572 s.
4. Manaenkov A. Kulturnoe stroitelstvo v poslevoennoy derevne 1946-1950 gg. Moskva: Znanie, 1991. 64 s.
5. Michuda V. Byt i dosug selskogo naseleniya Ukrainy v poslevoennyy period (1945-1953 gg.): Dis. ... kand. istor. nauk: 07.00.01. Pereslavl-Khmel'nitskiy, 2009. 235 s.
6. Revenko V. Byt i dosug selskogo naseleniya Yuzhnoy Ukrainy v poslevoennyy period (1945-1955 gg.): Dis. ... kand. istor. nauk: 07.00.01. Nikolaev, 2013 250s.

7. Rybak I. Sotsialno-bytovaya infrastruktura ukrainskogo sela 1921-1991 gg. Kamenets-Podolskiy: Azbuka, 200. 304 s.
8. Romanyuk I.M. Ukrainское село в 50-е - первой половине 60-х гг. XX века. Vinnitsa: Kniga-Vega, 2005, 256 s.
9. Tereshchenko T. Sotsialno-bytovaya sfera sela tsentralnykh oblastey Ukrainy v period vosstanovleniya (1943-1950 gg.): Dis. ... kand. istor. nauk: 07.00.01 Cherkassy, 2007. 249 s.
10. TsDAVO Ukrainy. F.2. Op.8. Spr.7121. 68 ark.
11. TsDAVO Ukrainy. F.2. Op.8. Spr.2045. 179 ark.
12. TsDAVO Ukrainy. F.5116. Op.8. Spr.34. 24 l ark.
13. TsDAVO Ukrainy. F.5116. Op.8. Spr.66. 60 l ark.
14. TsGAOO Ukrainy. F.1. Op.30. Spr.1674. 64 l ark.
15. TsGAOO Ukrainy. F.1. Op.30. Spr.2656. 272 ark.
16. TsGAOO Ukrainy. F.1. Op.80. Spr.784. 28 ark.

Статтю подано до редколегії 20.03.2019 р.

УДК 94(477)

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-28-40-45>

**Ірина Мякінченко**

Житомирський державний університет імені Івана Франка,  
аспірантка (Україна)

### **Міжконфесійні об'єднання в Україні наприкінці XX – на початку XXI ст.**

**Анотація.** У статті досліджуються процеси формування міжконфесійних об'єднань в Україні в період незалежності. Визначено, що формування міжконфесійних структур розпочалося у 1990-х роках. Серед перших таких об'єднань були Міжконфесійна рада Криму та Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Діяльність міжконфесійних структур в Україні наприкінці XX – на початку XXI ст. стала важливою умовою як для розвитку міжконфесійних відносин, так і для налагодження ефективної моделі державно-конфесійних стосунків. В останні роки в Україні спостерігається тенденція формування регіональних міжконфесійних релігійних об'єднань.

**Ключові слова:** міжконфесійне об'єднання, церква, релігійна організація, міжконфесійний діалог, Міжконфесійна рада Криму, Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій.

Тенденцією церковно-релігійного життя в Україні кінця XX – початку XXI ст. стало формування ряду міжконфесійних об'єднань. Вони, виступаючи міжцерковними та міжрелігійними представницькими органами, мають непересічне значення і для розвитку міжконфесійних відносин загалом, і для налагодження ефективної моделі державно-конфесійних стосунків. Окрім того, функціонування міжконфесійних об'єднань є важливим у контексті державотворчої діяльності в Україні в новітню добу. Адже саме в цей час, в умовах демократизації та формування громадянського суспільства, церковно-релігійні організації перетворилися на важливу соціальну інституцію.

Комплексне осмислення процесів формування міжконфесійних об'єднань в Україні кінця XX – початку XXI ст. в історіографії відсутнє. Як правило, в поодиноких дослідженнях коротко розглядається історія лише окремо взятої міжконфесійної структури, у тому числі й контекстуально, у межах ширшого предметного поля [1; 3; 15]. Незначна кількість наукових розвідок зводиться до статистичного обліку частини міжконфесійних об'єднань, які з'явилися в Україні у 1990-х – 2010-х роках [2; 12; 14]. Відтак, окреслена проблематика потребує більш детального аналізу.

Метою пропонованої статті є розгляд процесів формування міжконфесійних об'єднань в Україні в період незалежності.

Одне із перших міжконфесійних об'єднань в Україні – Міжконфесійна рада Криму (МРК) «Мир – дар Божий» – було створено у 1992 р. в АР Крим з метою «оптимізації міжнаціональних відносин». МРК виникла з ініціативи тодішніх керівників Духовного управління мусульман Криму (ДУМК) муфтія Криму Хаджі Емір Алі Ефенді та Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП) архієпископа Сімферопольського та Кримського Лазаря за участі інших місцевих конфесій [1, с. 121]. До її складу ввійшли: УПЦ МП, ДУМК, Духовне правління кримських караїмів України, Римсько-Католицька Церква (РКЦ), Вірменська Апостольська